

ئىران و ھەرئىمى كوردستان: پەيوەندى دۆستانە يان بوون بە ھىزىكى پرۆكسى؟

04-03-2024

نووسەرەگان

د. نەوزاد ھىتۆتى

كورتە : لە دواى 2003، ئىران سىياسەتئىكى جىگىرى لە عىراقدا پراكتىزە كردووہ كە بە شىوہىەكى گشتى ئامانچ و مەبەستەكانى خۆى لە كۆمەلئىك خالدا دەبىنئىتەوہ، لەوانە دلىنا بوون لەوہى كە پىنكھاتەى شىعە و بەتايبەت ئەوانەى لە ئىرانەوہ نزيكن دەسەلتادار بن و رۆلى يەكلاكەرەوہ لە پرۆسەى سىياسى عىراقدا بگىرن. لىرەدا، ئىران كۆمەلئىك ھاوپەيمان و ھىزى سىياسى و سەربازى پرۆكسى لە عىراق ھەيە و بەكارىان دەھىنئىت بۆ ئەوہى عىراق وەك دەولەت لە چوارچىوہى سىياسەت و ئەجىنداكانى دەرئەچىت.

سیاسەتی ئێران لە عێراق

لە دواى 2003، ئێران سیاسەتێکی جێگیرى لە عێراقدا پراکتیزە کردوووە کە بەشیوەبەهەمى گشتى ئامانج و مەبەستەکانى خۆى لە کۆمەڵێک خاڵدا دەبێنێتەوه، لەوانە دۇنيا بوون لەوهى کە پێکھاتەى شیعە و بەتایبەت ئەوانەى لە ئێرانەوه نزیکن دەسەڵاتدار بن و رۆلى بەکلاکەرەوه لە پرۆسەى سیاسى عێراقدا بگێرن. لێرەدا، ئێران کۆمەڵێک ھاوپەیمان و ھێزى سیاسى و سەربازى پرۆکسى لە عێراق ھەبە بەکارىان دەھێنێت بۆ ئەوهى عێراق وەك دەولەت لە چوارچۆھەى سیاسەت و ئەجینداکانى دەرئەچیت. بەتایبەت ئێران کۆمەڵێک بەرژەوھەندى و ئامانجى سیاسى، ئابوورى، سەربازى و جیۆپۆلەتیکى لە عێراق ھەبە و ھەول دەدات لە رێگەى ئامرازى فرە جۆرەوه دەستەبەریان بکات. لە رووى [ئابوورییەوه](#) پەيوەندییەکی زۆر بەھێز لە نێوان ئەو دوو دەولەتەدا ھەبە و ئاستى [ھەناردەکردنى شتومەکی](#) نانەوتى ئێرانى بۆ عێراق لە سالى 2022 گەيشتووھتە سەروى 11 ملیار دۆلار، ھەرۆھە عێراق لە ریزبەندى بەکەم و دووھەمى گرنگترین ئەو دەولەتانە دیت کە ئێران پەيوەندى بازرگانى لەگەڵدا ھەبە.

لە رووى سیاسییەوه ئێران پالپشتى ھێز و لایەنە سیاسییەکانى ناو چوارچۆھەى ھاوناھەنگى شیعەکان دەکات کە بە پالپشتى راستەوخۆى ئێران گەيشتووھتە دەسەڵات و تاران کارىگەرییەکی زۆر گەورەى لەسەر ھەموو ئاراستە و سیاسەتەکانى ئەم ھێزانە و حکومەتەکەى سوودانى ھەبە. ھەرۆھە، لە دواى رووخانى رژیمی سەدام، بەھۆى توندبوونى مەملەتی ئەمریکا و ئێران، دواتریش دەستپێکردنى شەپى تايفى و ھاتنى داعش بۆ عێراق، ئێران بەسود وەرگرتن لە بارودۆخەکە، ژمارەبەھێزى زۆر لە [ھێزى جەكدارى](#) پرۆکسى دروست کردوووە کە راستەوخۆ فەرمان لە تاران وەرەگرن و بە شیوەبەھەمى بەکارىان دەھێنێت بۆ کارىگەرى دانان لە سەر ھاوکێشە سیاسى و سەربازییەکان و بەکارھێنانیان لە دژی ئەپارەکانى لە سەر ئاستى عێراق و ناوچەکە. بێگومان ئەم ھێزە پرۆکسىیانە بە پلەى بەکەم بەرنامە و ئەجینداکانى ئێران جیبەجى دەکەن.

لەلایەکی دیکەشەوه، عێراق لە رووى جیۆپۆلەتیکى گرنكى بەکجار زۆرى بۆ سیاسەتى دەرەوهى ئێران ھەبە. دەسەڵاتدارانى ئێران، عێراق بە قولایى ستراتیژی خۆیان دەزانن بۆ سیاسەتە فراوانخوایەکانى لە ناوچەکەدا و دروست کردنى ئەوهى پێدەگوتنیت ھیلالی شیعی. ھەرۆھە، ئیستا عێراق وەك کۆریدۆریكى وشکانى بەکار دەھێنریت لە لایەن ئێرانەوه بۆ ئەوهى چەك و تەقەمەنى و ھێزى چەكدار رەوانەى سوریا و لوبنان بکات و گوشار لەسەر ئیسرائیل و دەولەتانى عەرەبى دروست بکات.

ئێران بە ھېچ شیوەبەھەمى لەگەڵ ئەوھەدا نىبە عێراق بێتە دەولەتێكى دیموکراسى و خاوەن سەرۆھەرى یاخود ھێزێكى سەربازى تۆکمەى ھەبیت، چونکە لەروانگەى ئێرانەوه ھەبوونى دەولەتێكى دیموکراسى بەھێز دەبێتە گەورەترین ھەرەشە لە سەر سیاسەت و بەرژەوھەندییەکانى لە عێراق. لەلایەکی دیکەشەوه، ئێران پێیوابە ئەگەر عێراق ھێزێكى نیشتمانى تۆکمەى ھەبیت، لە دوارۆژدا دەبێتە رێگر لە دەستپێکردنەکانى لەو وڵاتە. لەبەر ئەمەش، ئێران ھەولەکانى زیاتر بەو ئاراستەبەھەمى کە ھەشدى شەعبى کە پێکھاتەکەى زۆرتر شیعیە، بکاتە بەدیلى سوپای عێراق. ھەرۆھە ئێران بەردەوام ھەول دەدات قەیران و ناکۆكى تانیفى و شیعیگەرابى لە عێراقدا بەسەر رەوتى دەولەتسازى و ناسیۆنالیستی عەرەبیدا زال بیت بۆ ئەوهى بتوانیت پێگەکەى بەھێز بکات و ھەژموونى شیعی بەسەر دامەزرۆھەکانى دەولەتەدا بەھێلێتەوه.

دەکریت ئامازە بەو خالەش بکەین کەھەولەکانى ئێران و ھاوپەیمانەکانى بۆ [دەکردنى ھێزە بیانییەکان بەتایبەت ھێزەکانى ئەمریکا](#) لە عێراقدا بەکۆکی دیکەبە لە خالە سەرەکییەکانى سیاسەتەکانى لە عێراقدا. لە روانگەى ئەوهى کە مانەوهى ھێزەکانى ئەمریکا کێشە بۆ سیاسەتەکانى ئێران دروست دەکات و بەرەستە لە بەردەم بەرنامە و ئەجینداکانى. لە دواى دەستپێکردنەوهى شەپى غەزە و گرزبوونەوهى زیاترى پەيوەندییەکانى ئەمریکا و ئێران، گوشارەکان لە رووى سیاسى و سەربازییەوه لەسەر ئەمریکا توندتر بوونە بۆ ئەوهى ھێزەکانى لە عێراق بکشیئێتەوه. لەم رووھە، [ھێزە شیعەکان بە حکومەتیشەوه](#) لە ژێر کارىگەرى و ھاندانەکانى ئێراندا، ھەولێ دەکردنى ھێزەکانى ئەمریکا دەدەن و جەخت لە سەر ئەو خالە دەکەنەوه کە "چیتر پێویستیان بە ھێزى ھاوپەیمانان نەماوه" و دەبیت لە عێراق بکشیئەوه. ئەمە لە کاتیگەدا ھیشتا باردۆخى عێراق سەقامگیر نیبە و لە رووى سەربازییەوه ناتوانیت سەرۆھەرى خۆى بپارێزیت و مەترسى راستەقینە ھەبە کە بە دەرچوونى ئەمریکا دووبارە داعش سەرھەلبداتەوه، تەنانت ئەگەرى دووبارە روودانى شەپى تايفى و نەتەوھیش لە عێراقدا ھەبە.

ئێران چى لە ھەریمی کوردستان دەوێت؟

پەيوەندى نێوان ھەریمی کوردستان و ئێران بە چەندین قوئاخى گرنگ و ھەستیاردا تێپەریوہ. لەراستیدا سیاسەتى ئێران بەرامبەر ھەریمی کوردستان بەشیگە لە سیاسەت و بەرنامەکەى بەرامبەر عێراق و ناوچەکە. لەم چوارچۆھەدا، لە ھەندیک قوئاخدا

پەيوەندىيەكانى ئىران و ھەريمى كوردستان لە ئاستىكى باشدا بوون، بەتايبەت لە سەرەتاي گۆرپنى سيستەمى سياسى لە عىراقدا، ئەو كاتە ھىزە شىعەكانى ھاوپەيمانى ئىران زۆر پېويستيان بە كورد ھەبوو، ئىرانىش لەرېگە كوردەو ھەوليدەدا پېگە شىعەكان لە عىراقدا بەھىز بكات. بەلام، لەگەل بەھىز بوونى پېگە شىعەكان لە بەغدا و دروست بوونى ناكۆكى نېوان بەغدا و ھەولير، پەيوەندىيەكانى ئىران و ھەريمى كوردستانىش بەرەو گرژى و ئالۆزى زياتر رۆيشت، بەتايبەت دواى ئەوئى ئىران توانى لەرېگە ھىزە ھاوپەيمانىكانى پرۆسەى سياسى لە عىراق تارادەيەكى زۆر كۆنترۆل بكات. لە ديارترين بەرەكەوتنى ئىران و ھەريمى كوردستان لە دواى ئەنجامدانى گشتپرسى لە ئۆكتۆبەرى 2017 بوو كە بە سەرپەرشتى راستەوخۆى سوپاى قودس، [مىليشيا شىعەكان ھىرشيان](#) [كرده سەر كورد](#) و دەستيان بە سەر ناوچە جېناكۆكەكاندا گرت و تەنانت ئەگەر لە تواناياندا بوايە مەبەستيان بوو قەوارەى ھەريمى كوردستان ھەلبۆەشىننەو.

لە سەردەمى ئىدارەى ترەمپ و زياد بوونى ناكۆكى و مەملەنئى نېوان ئەمريكا و ئىران، ھەريمى كوردستان زياتر كەوتە ژير ھەپەشە و ھىرشەكانى مىليشيا شىعەكان و ئىران، لەو كاتەو تەوھو ئىستا بەردەوام بە موشەك و درۆن پەلامارى كوردستان دەدرت. بۆ بەكەم جار لە [8 كانوونى دووھى 2020 ئىران](#) بە موشەكى بالىستى راستەوخۆ ھەريمى كوردستانى (بنكەى سەربازى ھەريرى) بە ئامانج گرت، ئەم كوردەو سەربازىيەى ئىران لە دەرئەنجامى كوشتنى قاسم سولەيمانى بوو وەكو كاردانەو ھەيك دژى ئەمريكا لە عىراق. لە [13 ئادارى 2022](#) بۆ جارىكى ديكە ئىران بە 12 موشەكى بالىستى مالى شىخ باز سەرمایەدار و بەرپۆەبەرى جىبەجىكارى كۆمپانىيەى كار گروپى كرده ئامانج. ديسان، لە [30 ديسەمبەرى 2023](#)، [مىليشيا](#) شىعەكان بە درۆن ھىرشيان كرده سەر بنكەيەكى ھىزى پېشمەرگە لە پىرمام، و ھەروەھا لە [15 كانوونى دووھى 2024](#)، بە 11 موشەكى بالىستى ھەولير و مالى سەرمایەدارى كورد پېشەرە دزەيبان كرده ئامانج. ئەمە بەدەر لەوئى كە ئىران و گروپە پرۆكسىيەكانى بە دەيان جار بنكەكانى پارتە سياسىيەكانى ئۆپۆزسيونى كوردى رۆژھەلات و بنكەى سەربازى ھەرير و فرۆكەخانەى ھەوليربان بە بيانوى ليدان لە ھىزەكانى ئەمريكا بە موشەك و درۆن بە ئامانج گرتووە.

لەراستيدا، زياد بوون و توندبوونەوئى ھىرشى درۆنى مىليشيا شىعەكان و ھەروەھا ھىرشە راستەوخۆكانى ئىران بۆ سەر ھەريمى كوردستان زۆر ھۆكار و فاكتەرى لە پشتمەوئى كە گرتگرينەكانيان ئەمانەن:

يەكەم، ئىران، ھەريمى كوردستان بە تايبەتيش پارتى ديموكراتى كوردستان بە يەكئىك لە مەترسيەكان دەبينت لە سەر بەرنامەو ئەجىنداكانى لە عىراقدا، كە لە ئىستادا ئىران تارادەيەكى زۆر توانىوئى ھەزمونى خۆى بە سەر لايەنە شىعەكاندا بسەپينت. بەتايبەت دواى [دەپەراندنى سەدر](#) لە پرۆسەى سياسى، تەنانت ئىران تارادەيەك توانىوئى لە رېگە ھىزە چەكدارە پرۆكسىيەكانى دەست بە سەر ناوچە سوننەنشينەكانىشدا بگرت. تاكە ناوچە كە بە تەواوئى لە ژير كۆنترۆلى ئىراندا نىبە ھەريمى كوردستانە و بەتايبەتيش ناوچەى ژير دەسەلانى پارتى، بۆيە ئىران بە ھەموو شىوئەيەك ھەولدەدات دەسەلانى خۆى بە سەر ئەو ناوچەيەشدا بسەپينت. ئەويش ھەم لەرېگەى لاواز كردنى پارتى و ھەم دروست كردنى بەدبليگ لە ھەريمى كوردستان كە سەربە تاران بىت. لەم رووھەو، ئىران لە ھەولى ئەوئى ھىزىكى پرۆكسى لە رووى سياسى و سەربازىيەو ھاوشىوئى ھىزە شىعەكانى لە كوردستان ھەبىت بۆ ئەوئى بەرنامە و ئەجىنداكانى ئىران لە عىراق و ناوچەكەدا پراكتيزە بكات.

لە راستيدا، ئىران بەو ھەرزى نىبە ھەريمى كوردستان لە سەر ئاستى ناوچەكە سياسەتئىكى ھاوسەنگ لەگەل دەولەتانى ناوچەكە پراكتيزە بكات و تاران ناوچەى لەسەر بنەماى بەرژەوئى ھاوبەش مامەلە لەگەل ھەريمى كوردستان بكات. ئەگىنا لە زۆر رووھەو، ھەريمى كوردستان ھەوليدەوئى ھاوسەنگ لەگەل ئىران و ھاوپەيمانىكانى پراكتيزە بكات، بەتايبەت لە دواى ھەلبازردنەكانى 2021 وئىر ئەوئى ھاوپەيمانىكانى ئىران توشى شكستى گەورە بوون، بەلام كورد و سوننەكان لەگەل ھىزە شىعەكانى سەر بە ئىران [ھاوپەيمانى ئىدارەى دەولەتيان بېكھنا](#) و حكومەتى سوودانىش كە ئىستا ھاوپەيمانىكانى ئىران بەسەرىدا زالن لەسەر بنەماى ئەو ھاوپەيمانىتەيە دروست بوو. ھەروەھا، لەسەر داواكارى بەرپرسانى ئىران، ھەريمى كوردستان و بەغدا [رېكەوتنئىكى ئەمىنيان](#) لەگەل تاران واژۇ كرد بۆ زياتر سەقامگير كردنى ئاسايشى سنوور و چەككردن و دوورخستەوئى گروپە چەكدارە كوردىيەكان ئۆپۆزسيونى ئىران لە دەفەرە سنوورىيەكان. بە ھەمان ئاراستەش، لەرووى ئابوورىيەو، ھەريمى كوردستان دەرگاكانى بەسەر ئىراندا وئال كوردووە و بە سەدان كۆمپانىيەى ئىرانى لە ھەريمى كوردستان كاردەكەن و ئاستى [ئالوگۆرى بازرگانى نېوان ھەريمى كوردستان و ئىران](#) لە ئاستىكى زۆر بەرزدايە و دەگاتە نزيكەى 28% لە كۆى ئالوگۆرى بازرگانى ئىران و عىراق.

بەلام، وئىر ئى ھەموو ئەمانە، ئىران بەردەوامە لە دژايەتى كردن و گوشار خستە سەر ھەريمى كوردستان چ بە شىوئى راستەوخۆ بىت يان لە رېگەى ھاوپەيمانىكانىيەو بىت، بىگومان ئەمەش ئەو خالە دەسەلمىنئىت كە ئىران ئاستى داواكارى و خواستەكانى زياترە لەوئى لە سەر بنەماى بەرژەوئى ھاوبەش مامەلە لەگەل ھەريمى كوردستان بكات. بەلكو ئەوئى تاران مەبەستىيەتى ئەوئى كە دەپەوئىت ھەريمى كوردستان بكاتە ھىزىكى پرۆكسى لە ناوچەكەدا، ھاوشىوئى ئەو ھىزەنەى كە لە عىراق، سوريا، يەمەن و لوبنان دروستى كردوون. [ھۆشيار زيارى](#) لە 19 شوباتى 2024 لە چاوپېكەوتنئىكدا لە گەل رۆژنامەى شەرق ئەلئەوسەت باسى ئەو دەكات كە سەركردهكانى ئىران داوايان لە بەرپرسانى ھەريمى كوردستان كوردووە بىنە بەشئىك لە بەرەى موقاوەمە دژى ئەمريكا و

ھاوپەیمانەکانی. تەنانت ئەوێ جینگە سەرنجە بەم دوایانە سەرچاوەکانی سوپای قودس بە ئاشکرا رایانگەیاندا کە بە تەمەنێ دروستکردنی ھێزێکی پڕۆکسی سەربازی کوردین بەناوی [حزبۆلا لە کوردستان](#). بێگومان ئەگەر ئەم ھەولە بخریتە بواری جێبەجێکردن، ئێران لە ژێر ناوی ئەم ھێزە نوێیەدا ھێرش دەکاتە سەر ھەرێمی کوردستان و بێگەکانی ئەمریکا، ئەک بەناوی میلیشیا شیعەکان.

دووھم، ئێران بەردەوام ترسی لەوە ھەیە ھەرێمی کوردستان بێتە ناوەندێک بۆ تیکچوون یان لێدان لە بەرنامە و سیاسەتەکانی لە عێراقدا، ترسی لە دروستبوونی ھاوپەیمانی پارتی لەگەڵ ھێزە سوننەکان و ھێزە شیعەکاندا ھەیە بەتایبەت ئەوانە لە ئێران دوورن. لە دوا ھەڵبژاردنەکانی ئۆکتۆبەری 2021 و دروست کردنی [ھاوپەیمانی سێقۆلی](#) نیوان پارتی، سەدر و سوننەکان، ئێران بە تەواوەتی گۆشەرەکانی لەسەر پارتی توند کردوو و ئەم ھەنگاوی پارتی بە لێدانی راستەوخۆ لە پێگە و بەرزەوھەندییەکانی لێکداوھتەو. بۆ رێگریکردن لە دووبارەبوونەوەی ھاوپەیمانییەکی ھاوشێوە، سیاسەت و بەرنامە ئێران ئەوھە ھەم لە ناو سوننەکان و ھەم لە ناو کوردەکاندا زیاتر پالپشتی ھاوپەیمانەکانی بکات و لە پێگە نەیارەکانی بدات. ئیستا لەناو سوننەکان ئێران زۆر بە چەری کار بۆ لێدان لە پێگە ھەلبوسی و پارتەکی دەکات. [لادانی ھەلبوسی لە سەرۆکایەتی پەرلەمان](#) بەشێک بوو لەم گەمە سیاسییە. بەھەمان شێوەش، لە ھەرێمی کوردستان، ئێران زۆر بە چەری کاردەکات تاکو ئەو ھێزە کوردییانە کە لە ئێران نزیکن ببنە دەسەڵاتدار.

سێھەم، ئێران ئەک ھەر لەگەڵ ئەو نییە ھەرێمی کوردستان تارادەیک سەربەخۆ بێت یان سیاسەتێکی ھاوسەنگ لە سەر ئاستی ناوچەکە پراکتیزە بکات، بەلکو دەبەوێت ھەرێمی کوردستان بەتایبەت پارتی دیموکراتی کوردستان لە تورکیا، دەولەتە عەرەبییەکان و ئەمریکا دوور بخاتەو، بەو واتایە ئێران لەو پەيوەندییە کە حکومەتی ھەرێمی کوردستان لەگەڵ تورکیا و دەولەتانی عەرەبی و ئەمریکا ھەیەتی زۆر نینگەرانی و دەبەوێت عێراق و لە نیویشیدا ھەرێمی کوردستان لە چوارچۆیە سیاسەتی ئێراندا ھەلسوکەت بکات. ئێران توانیویەتی لەسەر ئاستی عێراق ئەم ئامانجە بپێکێت، لە ژێر کاریگەری ئێراندا، عێراق تائێستا نەیتوانیوە سیاسەتێکی ھاوسەنگ لەگەڵ تورکیا و دەولەتانی عەرەبی پراکتیزە بکات و پەيوەندییەکانی بەرھەو پێشەو ببات.

ئەگەرچە ئەمریکا زۆر ھەوڵیداوە کە عێراق لە رووی ئابووری و سیاسییەو پەيوەندییەکانی لەگەڵ دەولەتانی عەرەبی بەھێز بکات. بەئام لە ژێر کاریگەری و گۆشەرەکانی ئێراندا، عێراق ھێچ ھەنگاویکی گرنگی بەو ئاراستە نەھاویشتوو. ئێران ھەمان داواکاری لەب ھەرێمی کوردستانیش ھەیە و دەبەوێت ھەرێمی کوردستان خۆی لە دەولەتانی عەرەبی و تورکیا دوور بخاتەو و ھەرھەما نینگەرانی لەوێ [ھەرێمی کوردستان بەیوھندی توند و تۆلی لەگەڵ ئەمریکا](#) ھەیە و ناچیتە ژێر باری [داواکارییەکانی ئێران و ھێزە شیعەکان](#). بۆ دەرکردنی ھێزەکانی ھاوپەیمانان لە عێراق، ئەمە بەدەر لەوێ ئێران بانگەشە ئێوە دەکات گواپە ھەرێمی کوردستان پەيوەندی لەگەڵ ئیسرائیل ھەیە و ھەر بەو بیانووش چەندین جار موشەک بارانی کردوو.

چوارھەم، لێدان لە پێگە ئابووری ھەرێمی کوردستان و بەتایبەتیش سیکتەری نەوت و گاز ھۆکاریکی دیکە گۆشەرەکانی ئێرانە بۆ سەر ھەرێمی کوردستان. ئێران ئەک ھەر لەگەڵ ئەوھدا نییە ھەرێمی کوردستان ھەرێمیکی سەقامگیر و بەھێز بێت، بەلکو بە ھەموو شێوەیک ھەول دەدات لە پێگە ھەرێمی کوردستان بدات بەتایبەت لە رووی ئابوورییەو ، ئێران نینگەرانی لە ھەولەکانی ھەرێمی کوردستان بۆ ئەوێ بێتە ئەکتەریکی گرنگی لە سەر ئاستی ناوچەکە بەتایبەت لە رووی وزەو. بەتایبەت کە ماوھەیکە ھەرێمی کوردستان ھەولەکانی چە کردوھتەو بۆ ئەوێ زیاتر گرنگی و پەرە بە کەرتی وزە بەتایبەتیش گاز بدات، بۆ ئەوێ بتوانیت لە داھاتوویکی نزیکدا [گاز ھەناردە دەروھە بکات](#)، کە ئەمەش دەبێتە سەرچاوەیکە گرنگی داھات بۆ ھەرێمی کوردستان. لەم رووھەو، ھێرشەکانی ئێران بۆ لێدان لە مالی سەرمايەداری کورد شیخ باز یەکیک لە پەيامەکانی ئەو بوو کە ئێران رینگە نادات ھەرێمی کوردستان بێتە ئالتەرناتیفی گازە سروشتییەکی لە سەر ئاستی عێراق و ناوچەکە. بە ھەمان ئاراستەش ئێران کاریگەری زۆری ھەبوو لە سەر برپاری دادگە ئی فیدرالی بۆ ھەلوھەشاندنی یاسای نەوت و گازی ھەرێمی کوردستان.

پنجھەم، ئێران لەرینگە گۆشەرە دروستکردن، ھەول دەدات ھەرێم لە پرس و مەلەفی ھێزەکانی کوردی ئۆپۆزسیونی ئێرانی زیاتر سازش بۆ ئێران بکات ھەم بە چەککردنیان و ھەم دوورخستنیوھەیان لە سنورەکان یان لە ھەرێمی کوردستان، ھاوشێوەی [ھێزەکانی موجاھیدین](#) لە عێراق کە لە سالی 2016 وەدەرنان. ھەر بۆ ئەم مەبەستە ئێران لە [لە مانگی ئاداری 2023 ریکھوتنێکی ئەمینی](#) سێقۆلی لەگەڵ ھەولێر و بەغدا واژوو کرد بۆ کۆنترۆلکردنی سنورەکان و دوورخستنیوھە ھێزە کوردییەکان لە سنورەکان، بەئام دیارە ئێران لەوھش زیاتر داواي رادەستکردنی سەرکردەکانیان و دەرکردنیان بە تەواوەتی لە کوردستان دەکات. ھەرھەما خالیکی دیکەش کە بۆ ئێران زۆر گرنگی ئەوھە ھەرێمی کوردستان نەبێتە ناوەندێک بۆ وروژاندنی کوردەکانی ئێران بۆ ئەوێ داواي مافەکانی خۆیان بکەن، بەتایبەت، داواي کوشتنی ژینا ئەمینی، و بەرێوھەوونی خۆپیشاندانی سەرتاسەری لە ئێران و لە ناوچە کوردییەکان، [ئێران ھەرێمی کوردستان و گروھەکانی ئۆپۆزسیونی کوردی تۆمەتبار](#) کرد بەوێ دەستیان لە خۆپیشاندانەکان ھەبە ھەر بەو بیانووش بەموشەک بارەگاکی کوردەکانی روژھەلاتی کوردستانی بۆردوومان کرد.

ئامرازەكانى بەردەستى ئىران بۇ گوشار خستنه سەر ھەرىمى كوردستان

ئىران رىنگاى جۇراوجۇر دەگرىتەبەر بۇ گوشار خستنه سەر ھەرىمى كوردستان و پارتى ديموكراتى كوردستان. يەككە لە ئامرازەكان برىتتبه لە وەشاندىنى گورزى سەربازى بە شىۋەپىكى راستەوخۇ لەرپىگەى سوپاى پاسدارانەوہ. ھەرچەندە ئىران ئەم ئامرازە كەم بەكار دەھىننيت، بەلام لە ھەندىك كاتدا ئەگەر بەپىۋىستى زانىبىت، دوودل نەبووہ لە ھىرشى سەربازى بۇ ئەوہى پەيامىك بەداتە بەرپرسانى ھەرىمى كوردستان يان ھاوپەيمانەكانى لە ناوچەكەدا. ئىران زياتر لە 3 جار بەشىۋەپەكى راستەوخۇ ھەولپىرى بە ئامانج كرتووہ. ھەرچەندە ھىرشەكان زياتر رەمزى بوونە، بەلام ھەلگىرى پەيامىكى ھەرپەشە ئامىزن بەوہى ئىران ھەموو كاتىك دەتوانىت ئەگەر مەبەستى بىت لە ھەرىمى كوردستان بەدات، ئەوہشى زياتر رىگە خۇشكەرە ئەوہى بەغدا كاردانەوہپەكى كارىگەرى نىيە بەرامبەر ھىرشەكانى ئىران و تەنانت سەرەپاى گوشارەكانى ھەرىمى كوردستان، بەغدا ئامادە نەبووہ لە سەر ئاستى نۆدەولتەى و لە ئەنجومەنى ئاسايش سكالأ لە دزى ئىران تۆمار بەكات.

حكومەتى بەغدا كە شىعە و ھاوپەيمانەكانى بە سەرىدا زالن، يەككى دىكە لەو ئامرازانەپە كە ئىران دزى ھەرىمى كوردستان بەكارى دەھىننيت. ديارە، ئىران كارىگەرى راستەوخۇى لە سەر بەغدا ھەپە و دۇسىە گرنگەكانى پەيوەست بە ھەرىمى كوردستان، ئىران برپارى يەكلایكەرەوہى لەسەر دەدات. ھەر لەم چوارچىۋەپەدا، ئىران رۆلىكى زۇر خرابى ھەبووہ لە گرۇپوونەوہى پەيوەندىپەكانى ھەولپىر و بەغدا و چارەسەر نەبوونى كىشەكانى نىوانيان. لە سەردەمى [حكومەتى سوودانى رىككەوتنى](#) باش لە نىوان ھەولپىر و بەغدا كران، بەلام لە زىر گوشارى ھاوپەيمانەكانى ئىراندا، ھىچ ھەنگاۋىكى پراكتىكى نە ھاۋىزرا، بۇ چارەسەر كىشەكان لەوانەش پرسى بودجە، دووبارە ھەناردە كىرەنەوہى نەوتى ھەرىمى كوردستان، پەسەند كىردنى ياساى نەوت و گاز، جىبەجىكردى رىككەوتننامەى شىنگال و زۇر پرسى دىكە.

پەرلەمانى عىراق يەككى دىكەپە لە ئامرازە كارىگەرەكان، ئىستا ھاوپەيمانەكانى ئىران لە پەرلەمانىش بالادەستن، بۇپە وەك چەككى كارىگەر بەكار دىت بۇ دزايەتى كىردنى مافە دەستورپەپەكانى ھەرىمى كوردستان. بەتايبەت لەكاتى پەسەند كىردنى بودجەى سى سالىەى عىراقدا، زۇرپەى بەندەكانى بودجە كە لە نىوان ھەرىمى كوردستان و حكومەتى سوودانى رىككەوتنى لەسەر كرابوو، گۇرانكارىيان تىدا كرا و كىشەى زۇر بۇ ناردنى بودجەى ھەرىمى كوردستان دروستكرا. تەنانت ئىستا [ھاوپەيمانەكانى ئىران](#) باسى ئەوہ دەكەن كە ئەگەر ھەرىم بەئاشكرا پالپىشتىيان نەكات لە دەر كىردنى ھىزەكانى ئەمرىكا، رىگە نادەن ھەموارى بودجە بكرىت بۇ ئەوہى موچەى فەرمانبەرانى ھەرىمى كوردستان بنىردىت.

لەلاپەكى دىكەشەوہ، [دادگەى دەستورپە](#) بە شىۋەپەكى زۇر كارىگەرەكانە بەكار ھاتووہ بۇ لىدان لەنەپارەكانى ئىران لەسەر ئاستى عىراق و ھەرىمى كوردستان، بووہتە ئامرازىك بۇ دزايەتى كىردنى ھەموو ئەو كەس و لاپەنانە كە لەگەل سىياسەت و بەرنامەكانى ئىران نىن. ئەوہى پەيوەندى بە ھەرىمى كوردستانەوہ ھەپە، دادگەى دەستورپە [لە مانگى شوباتى 2022 لە](#) برپارىكى بەپەلەدا ياساى نەوت و گازى ھەرىمى كوردستانى ھەلۋەشانەوہ. ھەرۋەھا، لە برپارىكى دىكەدا لە [25 كانوونى دووہمى 2023](#) ناردنى پارە بۇ ھەرىمى كوردستان لەلاپەن سوودانىوہ بە ناپاساى لە قەلەمدا، دىسان دادگەى فىدرلى [لە نىسانى 2023 پەلەمانى كوردستانى ھەلۋەشانەوہ](#) . بە ھەمان ئاراستەش، [لە 21 شوباتى 2024 دادگەى فىدرالى](#) دوو برپارى توندى دزى ھەرىمى كوردستان دەر كىرد، يەككىيان پەيوەندى بە ياساى ھەلۋەشانەكانى ھەرىمەو ھەپە و برپارى دووہمىش پەيوەست بووہ بە [موچەى فەرمانبەرانى ھەرىمى كوردستان](#). لەراستىدا لە ھەر دوو برپارەكەدا لە زۇر خالدا لە پىگە و دەسەلاتەكانى ھەرىمى كوردستانى دراوہ .

لە كوتابىدا دەبىت نامازە بەو خالەش بەكىن كە گروپە مىلىشىياكان يەككى دىكەن لەو ئامرازانەى كە رۆلىكى گىرنگ دەگىرن لە گوشار دروست كىردن لە سەر نەپارەكانى ئىران لەوانەش ھەرىمى كوردستان. بەتايبەت دواى دەستپىكردىنەوہى شەرى غەزە و زىاد بوونى مەملاننى نىوان ئەمرىكا و ئىران، گروپە چەكدارەكان بەردەوام ھەرىمى كوردستانيان لەرپىگەى درۋن و موشەكەوہ بۇردومان كىردووہ. لەسەرووى ھەموو ئەمانەشەوہ ئىران تەنانت [ھەندىك ھىز و لاپەنى كوردىش](#) بەكار دەھىننيت بۇ سەپاندى سىياسەت و ھەزموونى خۇى بەسەر ھەرىمى كوردستان.